

CAFER SOLGUN
Demeyin Anama, İçerideyim

CAFER SOLGUN 1962 yılında doğdu. Dersimli Kürt, Alevi bir ailenin çocuğudur. İlk ve orta öğrenimini Elazığ'da tamamladı. Katıldığı bir boykot eylemi nedeniyle lise öğrencisiyken 1978'de ilk kez gözaltına alınıp işkence gördüğünde 16 yaşında bile değildi. Siyasi nedenlerle sıkıyönetim mahkemesi ve DGM'de yargılandı. Uzun süre hapis kaldı (toplam 17,5 yıl). Çeşitli medya kuruluşlarında çalıştı. Köşe yazarlığı yaptı. Dersim, Alevi ve Kürt sorunuyla ilgili görüşleri, çalışma ve kitapları tartışmalar yarattı. 2007 yılında kurulan Toplumsal Olayları Araştırma ve Yüzleşme Derneği'nin (Yüzleşme Derneği) başkanı ve 2011 yılında doğan Zerya'nın babasıdır. Yayımlanmış kitapları: *Cihangir'de Bir Ev* (Öyküler, 2003), *Duvarlara Inat* (Karikatürler, 2005), *Gitmek/Kırılma Öyküleri* (Öyküler, 2006), *Alevilerin Kemalizmle İmtihanı* (Araştırma-inceleme, 2008), *Dersim... Dersim... Yüzleşmezsek Hiçbir Şey Geçmiş Olmuyor* (Araştırma-inceleme, 2010), *Gayriresmi Cumhuriyet* (Araştırma-inceleme, 2012), *Alevi Sorunu: Nereden Nereye* (Araştırma-inceleme, 2014).

İletişim Yayınları 2480 • Anı Dizisi 78

ISBN-13: 978-975-05-2197-3

© 2017 İletişim Yayıncılık A. Ş.

1. BASKI 2017, İstanbul

EDITÖR Tanıl Bora

YAYINA HAZIRLAYAN Dinçer Demirkent

DİZİ KAPAK TASARIMI Utku Lomlu

KAPAK Suat Aysu

KAPAK FOTOĞRAFI Cafer Solgun Albümü

UYGULAMA Hüsnü Abbas

DÜZELTİ Burçin Gönül

BASKI Ayhan Matbaası · SERTİFİKA NO. 22749

Mahmutbey Mahallesi, Devekaldırımı Caddesi, Gelincik Sokak, No: 6/3

Bağcılar, İstanbul Tel: 212.445 32 38 • Faks: 212.445 05 63

CILT Güven Mücellit · SERTİFİKA NO. 11935

Mahmutbey Mahallesi, Devekaldırımı Caddesi, Gelincik Sokak,

Güven İş Merkezi, No: 6, Bağcılar, İstanbul, Tel: 212.445 00 04

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 10721

Binbirdirek Meydanı Sokak, İletişim Han 3, Fatih 34122 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

CAFER SOLGUN

Demeyin Anama, İçerideyim

*Babama,
Saygı, özlem ve minnetle...*

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ YERİNE.....	11
Toprağa basmak... ..	11
Önsöze ek	20
BİRİNCİ BÖLÜM	
Sağmalcılar, Sinop, Davutpaşa.....	25
“Ben çocuk değilim”	25
İlk gece... ..	29
“Sağmalcılar’da kontrgerilla merkezi”	38
Maraş’tan haber gelmiş... ..	45
“Devrim yaklaşıyor yoldaşlar!”	49
Firar	54
İsyan.....	58
Sinop’un damı	62
Cezaevi yanıyor... ..	65
Sinop’ta bir başına... ..	70
“Dur! Yoksa...”	74
İşkenceye tanıklık eden askerî savcı	79
Davutpaşa... ..	89
Kanlı 1 Mayıs.....	92
İlk açlık grevi.....	97

Ağustos operasyonları	101
Tecrit	104
“Kalkın, cunta geldi!”	106
Oy zulüm zulüm...	112
DİSK tutukluları	118
“Albay”ın isyanı	118
“Ben devrimci değilim, ama...”	120
“Kahrolsun faşizm! Kahrolsun işkence!”	123
Ve Metris...	128

İKİNCİ BÖLÜM

Metris... Metris...	139
“Burası Metris”	139
12 Eylül’ü anlamak için...	143
Büyük iletişim keşfi: Yazışmak	146
“D-18! Biraz sessiz olun yahu!”	148
Selahattin Dayı	149
“Aşığım işte ulan!”	151
Ekrem’in küçük burjuva devrimcileriyle imtihanı	152
“Tık tık”	156
“Tık tıkçılara iyi bakın”	158
Salman’ın sünneti	160
Pipo Osman	163
“Yakalayın şunu!”	165
Bazen gözlerin kararır...	167
İşkenceci doktor ve psikolog	168
“Doğuştan suçlu” anketi	172
Sorguya alma operasyonları	174
“Asker tıraşı olacaksınız”	175
Soğuk...	178
Yatakta sayım operasyonları	179
Ah ulan Yahya...	181
Köfte kokuları eşliğinde açlık grevi	186
Kitap operasyonu	192
Sağmalcılar Özel Tip Cezaevi ve tek tip elbise	200
“Baba, memlekete dön”	205

Ölüm orucu	211
Anbean ölüm.....	214
Ölüm orucunun talepleri	219
1984 yılı Türkiyesi.....	220
Yeniden Metris.....	223
Mahkemeler.....	225
İlginç mahkeme halleri	227
“Tak tak Hasan”	228
“Siz buraya Dev-Sol propagandası yapmaya mı geldiniz be!”	229
Bekçi'nin sürpriz çıkışı.....	231
Normale dönmek.....	232
“Bitti”	236
MINI MAHPUSHANE SÖZLÜĞÜ.....	245
ALBÜM	249

ÖNSÖZ YERİNE

Toprağa basmak...

Uzun mahpusluk sürecimin son yedi ayını bir ilçe cezaevinde geçirdim. Bu yedi ayın dört aylık dönemi fiilen bir hücre hapsi biçiminde geçti. İlçe cezaevine sevkimin gerçekleşmesi çok sorunlu, sıkıntılı olmuştu. Üstüne de daha önce haritada ki yerini dahi bilmediğim bir cezaevine sevk edilmiş, burada da yalnız ve idarecilerin kötü niyetinden değil ama deneyimsizlikleri nedeniyle fiilen bir tecrit uygulamasıyla karşı karşıya kalmıştım. Söz konusu cezaevi, Kırşehir'e bağlı Kaman Kapalı Cezaevi idi.

İnfaz süresi bir yılın altına inince, isteğe bağlı olarak kalan cezayı ilçe cezaevinde tamamlamak için tanınan yasal bir imkân vardı. Bursa Özel Tıp Cezaevi'nde idiydim. F tipi cezaevleri açılmış, "özel" ve "E" tipi cezaevlerinde de hızla hücre ve tecrit sistemine geçiliyordu. Açıkçası yorgundum. Zor yıllar geçirmiştik. Kendimi psikolojik olarak dışarıya hazırlamaya ihtiyacım vardı. Bu nedenle, kalan cezası bir yılın altına düşen diğer birçok arkadaş gibi ben de arkadaşlarıma danışarak ilçe cezaevine gitmek istemiştim. İlçe cezaevi şartları kitap okumak, kafa dinlemek, muhasebe yapmak ve yakında çıkılacak "dışarıya"

psikolojik olarak hazırlanmak için daha uygundu. Madem böyle bir imkân vardı, değerlendirmek istemiştim.

Sen misin buna niyetlenen... O günlerde benden önce ve sonra ilçe cezaevine sevk için başvuran arkadaşlarımın sevkleri gerçekleşmiş, ama benim bu yöndeki başvuru dilekçeme bakanlık cevap bile vermemişti. Cezaevi müdürlüğü ve savcılık nezdindeki girişimlerimden de bir sonuç alamamıştım. Dışarıda ailem de seferber olmuştu. Sonuçta birkaç dilekçe daha verdim. Dilekçelerimden birine cevap verildi: “uygun görülmemiştir”... Gerekçe ise, talep ettiğim cezaevlerinin kapasitesinin “dolmuş” olması imiş... İstanbul yakınlarındaki cezaevlerini talep etmiştim. Kardeşlerim İstanbul’da oldukları için. Söylenen gerekçe doğru değildi, zira bana bu cevabın verildiği günün ertesinde beş altı arkadaşın, benim talep ettiğim cezaevlerine sevk gerçekleşmişti. Bu işte anlayamadığım bir tuhaflık vardı; kaygılanmaya, kuşkulananmaya başlamıştım. Birileri başıma bir çorap örüyor olmasındı; bilemiyordum. Bu yüzden, kafamı dinlemek, kendimi psikolojik olarak dışarıya hazırlamak önemini yitirmişti. Tahliye edileceğime inanmam için, adeta benim herhangi bir ilçe cezaevine sevk olmam şarttı.

Bulduğum cezaevinde daha önce temsilcilik de yapmıştım. Cezaevi şartları ve arkadaşlarımın çeşitli konulardaki sorun ve taleplerini idare nezdinde takip etmiş, çözümlenmesini sağlamaya çalışmıştım. Bu kez sorun benimle ilgiliydi. Cezaevi müdürüyle görüşmeye çıkıp, “Ne yapmaya çalışıyorsunuz siz?” diye çıkmıştım. Adam “sorunun” kendileriyle ilgili olmadığını, dilekçelerimi bakanlığa zamanında ilettiklerini, gelen cevaba göre hareket etmek zorunda olduklarını filan anlattı. Dönemin Ceza ve Tevfik İşleri Genel Müdürü Ali Suat Ertoşun’du. Hani şu F tipi cezaevlerini “Hayata Dönüş” adını verdikleri kanlı bir törenle açan ve “hizmetleri” nedeniyle Devlet Üstün Hizmet Madalyası verilen kişi...

Son yazdığım dilekçede, yurdun beş ayrı bölgesinden beş ayrı cezaevine sevkimi talep ettim. Beş cezaevi belirtme hakkım vardı. Ben de Adalet Bakanlığı’nın ilgili genelgesinde, siyasiler için sevk talep edilmesi “uygun” görülen listeden, alelade beş

cezaevi adı belirledim. Kaman bunlardan biriydi. Sonuçta aylar sonra uygun görülen Kaman oldu.

Kaman Cezaevi'nde karşılaştığım sürpriz, oraya uzun yıllardır siyasi bir mahpusun gelmemiş olmasıydı. Bu durum benim için sürprizdi, çünkü hemen hemen bütün ilçe cezaevlerinde birkaç kişi de olsa siyasi mahpus var diye düşünüyordum. Yanılmışım. Cezaevi personeli oraya gelişime benden daha fazla şaşırılmış gibiydi. Beni şaşkın ve tedirgin gözlerle inceliyorlar, nasıl davranacaklarını bilemiyorlardı. Bu cezaevindeki ilk aylarım, savcı da dahil olmak üzere, cezaevi personelinin adesta "eğitmekle" geçti. Kısa süre sonra çıkacaktım, benden onlara zarar gelmezdi, onlar da bana özellikle kötülük yapmadıkları müddetçe herhangi bir mahkûmdan farklı biri değildim, olmazdım. Sonuçta tahliye olmama yakın, hemen her biri ile aile mevzularını konuşacak denli kaynaşmış, iyi bir insani ilişki kurmuştuk. Özetlediğim bu süreci daha sonra, daha geniş olarak anlatacağım.

O gece hiç uyuyamamıştım. Zaten son bir aydır, ne kadar soğukkanlı davranmaya çalışsam da önce haftaları, sonra günleri ve hatta giderek saatleri sayar olmuştum. Ne kitap okuyabiliyor, ne İngilizce çalışabiliyor, ne de spor yapabiliyordum. Heyecandan doğru dürüst yemek de yiyemiyordum. GÜNCE yazmayı bile ihmal etmişim. "Dışarı" çıkacaktım... Yıllar sonra...

O gün her zamanki gibi sabah saat 8'de açtılar koğuşumun kapısını. Nöbetçi gardiyan, Ali amcaydı. Peşinden iki başgardiyan ve o gün görevli olmayan diğer gardiyanlar da geldi. Komşu koğuşlardaki adli mahpuslarla daha önce vedalaşmıştık. Koğuştaki arkadaşlarımla vedalaştık. Benim peşimden yanıma Bursa'dan gelen İbo ile. Akrabam Murat ile. Bir başka Murat ile... Her birinin sayılı günü vardı. Onlarla "dışarıda" görüşmek üzere vedalaştık. Geride bıraktığım, Bursa'da, Diyarbakır'da, Antep'te ve diğer cezaevlerinde kalan arkadaşlarımla yâd ettim giyaplarında...

Açık kapıda bekleyen Ali amcaya döndüm. "Ben hazırım," dedim. "Yahu dur, ne çabuk bıktın bizden. Savcı bey gelecek, onu bekliyoruz," dedi.

“Savcı bey niye gelecek ki? Bugün cumartesi.”

Soruma cevabı başgardiyarı verdi: “Sana Allahaismarladık demek için gelecek.”

Başgardiyarı sözünü bitirmemişti ki, savcı göründü arkasında. Elimde sadece içerisinde yazılı defterlerimin bulunduğu bir poşet vardı. Gıysilerimi filan, bir hapisane âdeti olduğu üzere, koğuştta bırakmıştım. Çıktım. Arkamdan o olmayası demir kapıyı kapadılar. Başgardiyarının odasına çıktık. İşlemlerim yapıldı. Cezamın infazının tamamlandığına dair belgeyi aldım. Savcı, elimi hararetle sıktı. “Sizi tanıdığıma çok memnunum, sizi unutmuyacağım,” dedi. Peşinden gardiyanlar. “Buralara yolun düşerse, bir çayımızı içmeye mutlaka uğra,” dediler.

Çıktığımda gereksiz yere oyalanmamak için, tahliye gününden bir hafta kadar önce askerlik şubesine gitmiş, işlemlerimi tamamlamıştım. Yani askerlik şubesine filan götürülmeden, doğrudan “dışarı” çıkabilecektim.

Aylardır hemen önündeki konteynıra çöp dökmek üzere çıktığım kapı, bu kez beni salıvermek için açıldı. Cezaevinin mütevazı bir bahçesi vardı. Çöp dökmeye kapının önüne çıkabiliyorduk, ama bahçede kısa bir süre için bile olsa dolaşmamıza, toprağa, çimlere basmamıza izin verilmiyordu. Bir keresinde, cezaevinin bahçeye açılan kapısının hemen yanındaki çöp konteynırına çöpü döktükten sonra, birkaç adım ötedeki toprağa doğru hamle yapmıştım. Niyetim birkaç dakikalığına da olsa toprağa basabilmektir. Ama çevrede tertibat almış askerler hemen silahlarını bana doğrulttu ve “gir içeri” diye bağır-maya başladılar. Sonra da üzerime çullanıp ite kaka beni içeri soktular.

İnanılır gibi değildi. Çıkmasına sayılı günler kalan bir insanın birkaç adım ötedeki toprağa basmasına izin vermiyorlardı.

Kapıdan çıktım. Az ötedeki cezaevi kapısının önünde, beni karşılamaya gelen yakınlarım vardı. Bir de salıverilmemi meraklı bakışlarla izlemekte olan askerler. Onların şaşkın bakışları altında, beton zeminden toprağa doğru adım attım. Çimenlere bastım. Orada birkaç dakika öylece durdum.

Söz vermiştim kendi kendime; çıkınca ilk yapacağım şey top-

rağa basmak olacaktı. Öyle de yaptım. Tarifi kolay olmayan bir duyguydu bu... Artık “özgür” olmamın en büyük kanıtı, o anda, orada, toprağa basıyor olmaktı. Gözlerim doldu. Ama ağlamadım.

* * *

Toplam on yedi yıl beş ay hapis yattım. İlk hapsedildiğimde (6 Kasım 1978) henüz on altı yaşına girmemiş bir lise öğrencisiydim. Dört ay kadar süren bu ilk hapis deneyimim esnasında, bir firar ve peşinden patlak veren “isyan” nedeniyle sürgün edildiğimiz ünlü Sinop Cezaevi’ni görmüştüm. Çıkmanın üzerinden bir sene kadar zaman geçtikten sonra tekrar tutuklandım (13 Mart 1980). Davutpaşa Sıkıyönetim Cezaevi’nde tutuklu iken 12 Eylül darbesi gerçekleşti. Ardından, 23 Nisan 1981’de açılan Metris Sıkıyönetim Cezaevi’ne götürüldük. Oradan da 1983 Temmuz’unda açılan Sağmalcılar Özel (hücre) Tıp Cezaevi’ne. 1985 sonunda ise tekrar Metris’e geri götürüldük. 1987 yılında (3 Ağustos), yargılandığım mahkeme tutuksuz yargılanmak üzere tahliyeme karar verdi. Ertesi gün Metris’ten tahliye edildim. 21 Mayıs 1993 yılında ise, bu kez Van’da tutuklandım. Sırasıyla Van, Muş, Diyarbakır, Adıyaman, Gaziantep, Bursa ve Kaman “E” tipi ve “özel” tip cezaevlerinde kaldım. Bursa ve Kaman hariç, hepsi de “sürgün” olarak istemim dışında gönderildiğim cezaevleriydi. Bursa’dan da Kaman’a gittim ve oradan tahliye oldum. 16 Kasım 2002 tarihinden bu yana “özgürüm”.

Normal uzunlukta bir paragrafa sığdırdığım bu on yedi buçuk yıllık hapis serüveni, ömrümün en genç, delikanlı ve verimli dönemlerine tekabül ediyor.

Türkiye’nin ’70’ler, ’80’ler ve ’90’lar gibi son derece zorlu yıllarına, büyük ölçüde “içeriden” tanıklık ettim.

“İçeride” büyüdüm. Denilebilir ki, kişiliğim de “içeride” şekillendi. Ama ben hiçbir zaman “içeriye” alışmadım, “içeride” olmayı benimsemedim. “İçerisini” hep insan olmanın doğasına aykırı buldum. Hapishanelerde, genellikle uzun süre hapis hükümlüsü kişilerde görülen türden bir “yerleşik” olma duy-

gusuna hep uzak durdum; hiçbir cezaevine “yerleşmedim” yani. Doğrusu, sürekli sürgünler, yeni tipte cezaevlerine yapılan nakiller, sürgünler nedeniyle, buna pek imkân da vermediler zaten.

“İçeride” sayısız arkadaşım oldu. Her biri için cezaevi, kuşkusuz hayatlarında silinmez etkiler yaratan önemli bir deneyim idi. Bu arkadaşlarımdan içerisinde ünlü-ünsüz gazeteciler, yazarlar, politikacılar da çıktı, işadamları veya mafyatik tipler de. Siyasetle, taraftarı oldukları örgütlerle ilişkilerini sürdürdüler de oldu; sorulduğunda “ben o defterleri çoktan kapattım,” diyenler de. Mahpus yatmışlığımı adeta insanların başına kakanlar, bunu kendilerini yaşatmak için bir tür “sermaye” olarak kullananlar da oldu; sadece yüreklerinde yaşattıkları bir acı tecrübe olarak hatırlayanlar ve lafını etmekten pek hoşlanmayanlar da.

Bu kadar yıl hapis yatmış olmak, elbette ki bende de derin etkiler bıraktı. İster istemez hayatımın yönünü belirledi. Örneğin üniversiteli olmak, içimde hep bir ukde kaldı. Üniversiteli olmadım hiç, ama hayata karşı daima öğrenci kalmak, asla “oldum” diye düşünmemek gibi ahlâki düsturlar edindim. Mahpushane ve mahpushanelerdeki anılarım, yaşadıklarım, yaşadığım dönemlerin mağduriyeti ve tanıklığı benim için bir “ahlâki ölçü” değerindedirler. Ne mahpus yatmış olmayı insanlara karşı “marifet” imiş gibi tuhaf bir “başakakma” argümanı olarak kullandım; ama ne de “keşke”li cümleler kurdum, yaşadıklarımı hafife aldım.

Özellikle 2002 yılından sonra ve kitaplarım yayımlanıp biraz “tanınır” olunca bana “pişman” olup olmadığını soran insanlar oldu; kimi iyi niyetle, kimi acımtırak bir duygusallıkla, kimisi de düpedüz bunu dikte ettirmek niyetiyle. En azından “keşke bu kadar hapis yatmasaydım” türü cümleler duymak istediler ağzımdan.

“Pişmanlık”, “nedamet getirmek” ve giderek “itirafçılık”, yaşadığım mahpushane süreçlerinin önemli bir kesitinde, hep bir dayatma olarak karşımıza çıktı. Yaşadığımız sistemli baskı, işkence politikalarının ana hedefiydi. Bizden hep “pişman” ol-

mamız, “gençliğimizin elden gittiğine” yanıp yakınmamız istendi; dolayısıyla gençliğimizi heder eden örgütlere karşı öfke duymamız, devlete sığınmamız, merhamet dilenmemiz, inandığımız değerlerden nefret etmemiz... Bu nedenle “direniş”, cezaevi hayatlarımızın odağında duran bir kavramdı. Onurunu korumanın, sahiplenmenin yegâne yaşam tercihiydi. İnsanlığınızı, kişiliğinizi korumak için direnmek zorundaydınız; aksi durumda kişiliğinizin paçavraya çevrilmesi işten bile değildi. Cezaevlerinde yaşamak, sözcüğün en gerçek manasında bir direnmek snavıydı.

Çıktıktan sonra karşılaştığım bu soru ve yaklaşımların mahiyeti, tabii ki aynı değildi. Daha çok gençliğine hayıflanmak, “keşke” diyebilmek amaç ve beklentisini ifade eden bir anlamı vardı. Ne var ki, kimisi farkında bile değildi ama insanı karamsar, kötümser bir psikolojiye sürükleyen bir beklentiydi bu. Kendi örneğimden, deneyimimden hareket edecek olursam, hayatımın yaklaşık yirmi yılından dolayı “keşke”li bir ruh hali içinde olmamın ne denli yıkıcı ve insanı, yaşadıkları itibarıyla dibine kadar boşluğa atan bir sonuç doğuracağını düşünabiliyor musunuz? Düşünebiliyor musunuz, “ömrüm heder oldu, gençliğim hapislerde çürüdü,” hayıflanmasının kederli girdabına kapılmış biri olarak “dışarıda” nasıl yaşayabilir, ne yapabilirsiniz?

Bu boşluğa savrulan arkadaşlarım çok oldu. Bunalımlı bir haletiruhiye içerisinde sürdürdüler yaşamlarını. Hep hasta ve memnuniyetsiz idiler. Çilekeş aileleri için bir üzüntü kaynağı... Varlıklarına eşlik eden “keşke”lerin üstesinden gelmelerinin mümkün olmadığını anlayanlar bir ucundan tutunabildiler hayata, anlayamayanlar çaresizce kıvranmaya devam ediyorlar.

“Keşke” psikolojisi yıpratıcıdır, kötüdür, evet, ama bu psikolojiden nasıl arınabildiğiniz de önemli. Mesela geçmişinden pişmanlık duymak da bu duygudan arındırabilir sizi; ne var ki, daha büyük bir girdabın kollarına atarak...

Böylelerinin hayata ve insanlara karşı dopdolu oldukları duygu, tuhaf bir “intikam” ve “öç alma” duygusudur ve adeta başka hiçbir ölçüleri, değer ve duyarlılıkları, motivasyonları

yoktur, kalmamıştır. Madem ömürleri hapisanelerde geçmiştir; o halde ne yapsalar yeridir gibi bir psikoloji bu.

Bunların içerisinde çocukluk arkadaşım diyebileceğim kadar eski, zor zamanlar yaşadığımız, paylaştığımız arkadaşlarım da vardı. Bunlardan biriyle en son karşılaştığımızda, bana kendince nasihatler etmişti: “Biraz da kendini düşün, kendin için yaşa,” demişti, “içimizde en çocuk olan sensin, artık büyü.” Ve devam etmişti: “Artık yaşın başın da geçti, her işi de yapamazsın ve zaten yapma. Kısa yoldan zengin olmanın yolları var. Ben geçmişimden pişmanım, işte açık açık söylüyorum.” Kızdım. O ise bana güldü. “Bir seneye kalmaz görüşürüz senle, dediğime geleceksin,” dedi. “Mafyatik” işlerle uğraştığını duymuştum, doğrudu demek. “Dışarıdaki” ömrüm hayli oldu. Onunla birkaç kez İstiklal Caddesi’nde yürürken karşılaştım. Beni görünce yolunu ve kafasını çevirdi. Ama işte burada yazıyorum; ben değişmedim...

“Değişmedim” demekteki kastım, “başka bir insan olmadım” manasındadır. Yoksa, elbette ki çok değiştim. Yaşadıklarım la yüzleştim, muhasebesini yaptım ve yaşadıklarımından çok şey öğrendim. En çok da hatalarımdan, hatalarımızdan. Ama akli ve kalbi, yapabildiğince iyilik ve güzellik, demokrasi ve özgürlük, adalet için çarpıyor olmaktan, bunun için yaşıyor olmaktan asla vazgeçmedim, bunu aklımdan bile geçirmedim. Son nefesimi de olumlu-olumsuz, güçlü-zayıf yönleriyle, ama herkesin bildiği insan olarak vereceğim. Naçizane çabam ve iddiam bu.

Söylememe gerek var mı, elbette ki (“keşke” demeyeceğim) cezaevinde yatmak istemezdim. İşkence görmek istemezdim. Hayatımın en verimli çağları hapisane ile gölgelenmiş olsun istemezdim. Ama işte bunu yaşadığımız şartlardan bağımsız olarak doğru anlayabilmek mümkün değil. Bu nedenle “keşke” demek, anlamsız bir şey. Bunu abartmanın insanı sürükleyeceği nokta ise, geçmişinden pişmanlık duyduğunu açık açık söyleyen yukarıda örneklendirdiğim türden bir kiblesini yitirmiş kişilik haline gelmektir. Ve bunun bedeli de, kaba çıkarları için her şeyi yapabilecek, her kalıba girebilecek karakterde birine dönüşmek.